

POPÜLİST İTİRAZLAR, CİNSEL TEHDİTLER VE AİLEYE DÖNÜŞ ÇAĞRILARI: TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITLIĞI

POPULIST OBJECTIONS, SEXUAL THREATS AND CALLS TO RETURN TO THE FAMILY: ANTI-GENDER

Emel Çokoğullar¹

¹Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, emel.cokogullar@dpu.edu.tr, Orcid Id: 0000-0002-9975-1618

MAKALEBİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

Yeni küresel sağ,
Toplumsal cinsiyet, Toplumsal
cinsiyet ideolojisi

Makale Geçmişi:

Geliş Tarihi: 01 Mayıs 2022
Kabul Tarihi: 25 Haziran 2022

ÖZET

Temel olarak toplumsal cinsiyet, cinsiyetin toplumsal olarak inşa edildiği ve bu inşa sürecinde davranış kalıplarından kadınlık-erkeklik rollerine kadar kapsamlı bir belirleme çabasını tanımlamaktadır. Kadının kadın olabilmek için nasıl davranması gerektiği, rol ve görevlerinin neler olduğu ile ilgili geniş bir beklentiler dizisi ile karşılaşmaktadır. Benzer şekilde, erkeklik kalıpları da toplumsal olarak üretilmekte ve nasıl erkek olunacağına yönelik kurallar ve talepler sıralanmaktadır. Bu nedenle de patriarkanın kadınların yaşamı üzerindeki egemenliği düşünülerek toplumsal cinsiyet rollerinin, genellikle feminist perspektiften değerlendirildiği ve eleştirildiği görülmektedir. Feminizm, toplumsal cinsiyet rollerinin kuşatıcı ve baskıcı karakterini incelemekte ve kadın özgürlüğü üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi sorunsallaştırmaktadır. Kadınlık kalıplarının nasıl her defasında yeniden üretildiği ele alınmakta ve toplumsal olarak inşa edilenin bu süreçteki işlevselliği tartışılmaktadır. Toplumsal cinsiyet konusu, birçok açıdan farklı bağlamlara yerleştirilerek açıklanmakta ve ideolojik arka planın bu açıklama çabasındaki yeri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Politik duruş açısından değerlendirildiğinde, muhafazakâr ve dindar kesimin toplumsal cinsiyet algısı ve özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna bakışı, son derece temkinli, mesafeli olmakta ve çoğunlukla reddiye temelinde şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği talebi, bu kesimler tarafından özellikle aile kurumunun varlığı açısından tehditkâr bulunmakta ve eşitlikle ilgili savunular anlamsız bulunmaktadır. Söz konusu savunuların, gerek dinsel açıdan gerekse de toplumsal bazda kabul edilebilir olmadığı ileri sürülmektedir. Son dönemlerde de bu tepkiselliğin ve reddiyenin küresel çapta çok daha görünür olduğu, özellikle feminist kuramcılar tarafından dile getirilmekte ve bu konuya dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Bazı Avrupa ülkelerinde toplumsal cinsiyet çalışmalarına yönelik yasaklama ve kısıtlama yollarına başvurulduğu görülmekte ve karşıtlığın her geçen gün daha da hissedilir düzeye ulaştığı belirtilmektedir. Bu çalışmada da toplumsal cinsiyet konusu üzerinde durulmakta ve “toplumsal cinsiyet ideolojisi” olarak tanımlanmaya başlanan karşıtlığın temel argümanları incelenmeye çalışılmaktadır.

ARTICLE INFO

Keywords

*New global right,
Gender, Gender ideology*

Article History:

Received: 01 May 2022

Accepted: 25 June 2022

ABSTRACT

Basically, gender defines a comprehensive determination effort in which gender is socially constructed and in this construction process, from behavior patterns to roles of femininity and masculinity. A wide array of expectations is encountered about how a woman should behave in order to be a woman, and what her roles and duties are. Similarly, stereotypes of masculinity are produced socially, and rules and demands on how to be a man are listed. For this reason, it is seen that gender roles are generally evaluated and criticized from a feminist perspective, considering the dominance of patriarchy over women's lives. Feminism examines the encompassing and oppressive character of gender roles and problematizes its negative impact on women's freedom. It is discussed how the patterns of femininity are reproduced every time and the functionality of the socially constructed in this process is discussed. The issue of gender is explained by placing it in different contexts in many respects, and the place of the ideological background in this explanation effort is tried to be revealed. When evaluated in terms of political stance, the conservative and religious people's perception of gender, and especially their view of gender equality, is extremely cautious, distant and mostly shaped on the basis of rejection. The demand for gender equality is considered threatening by these segments, especially in terms of the existence of the family institution, and the arguments for equality are considered meaningless. It is argued that the aforementioned defenses are not acceptable on both a religious and a social basis. Recently, it has been stated by feminist theorists that this reactivity and rejection is much more visible on a global scale, and it is tried to draw attention to this issue. In some European countries, it is seen that prohibition and restriction methods are applied to gender studies, and it is stated that the opposition is getting more and more noticeable with each passing day. In this study, the subject of gender is emphasized and the main arguments of the opposition, which has begun to be defined as "gender ideology", are tried to be examined.

Günümüzde kadınlık ve erkeklik kalıplarını, cinsiyeti, cinsiyet rollerini ve tabii ki eşitsizlikleri bir bütünlük içinde ele alan toplumsal cinsiyet çalışmaları, siyaset ve sosyal bilimlerin temel ilgi alanlarından biri haline gelmiştir. Cinsiyetin sosyal olarak kurgulandığı ve kurgulamanın bireyin yaşamını nasıl şekillendirdiği konusu, uzun yıllardır tartışılmakta ve gerçekten de bu konuda geniş bir literatür olduğu görülmektedir. Peki nedir toplumsal cinsiyet ya da cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımı neden/nasıl yapılmakta, doğallaştırılan ya da anormalleştirilen nedir ve patolojik gelenler arasında yer alsa da soruları çok daha arttırabilmek ve konunun derinliklerine inebilmek her zaman mümkündür. Zira toplumsal cinsiyet konusu, oldukça çetrefilli, zaman zaman çatışmalı ve korku uyandıran başlıkların açılması anlamına da gelebilmektedir. Bu nedenle de özellikle milliyetçi/muhafazakâr ve dinsel kimliklerin güçlendiği dönemlerde, toplumsal cinsiyet konusunun farklı bağlamlara yerleştirildiği gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Öyleyse içerisinde bu denli farklı açılımları, konuları, başlıkları ve tartışmaları barındıran toplumsal cinsiyet, çok temelde bize ne söylemektedir? Cinsiyetin toplumsal olarak inşa edilmesi, bu inşa sürecinde beklenen rollerin öğrenilerek "erillik" ve "dişillik" kalıplarının ve pratiklerinin benimsenmesi ve bu sürecin yeniden üretime dayanması, bizi toplumsal cinsiyet kavramına götürmektedir.¹ Toplumsal cinsiyet, temel olarak cinsiyetlere toplumsal olarak belirlenen rollerin verilmesini ve bireyin, bu rollere odaklanarak varlığını sürdürmesini anlatmak için kullanılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet konusu, feminizmin ilgi ve çalışma alanına girmektedir aslında. Bunun temel nedenlerinden biri de erkek egemenliğinin neredeyse tüm dokulara ve unsurlara sirayet etmiş yapısıyla ilgili olmaktadır. Kadınların hak ve özgürlük mücadelesinde bu doku ve unsurlara âdeta teker teker müdahale edilmeye çalışılarak ilerlendiği düşünüldüğünde, toplumsal olana bakmamak neredeyse mümkün değildir ve hatta yola çıktığımız ilk anda duraklamak anlamına gelmektedir. Bu nedenle de feminist kuramcılar, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde durmaktadırlar ve bu rollerin, kadın hak ve özgürlükleri üzerindeki etkilerini tartışmaktadırlar. Cinsiyet rollerinin nasıl oluştuğu, bu rollerin hangi yollarla aktarıldığı ve toplumsal denetim mekanizmalarının nasıl çalıştığı vb. şeklinde sıralanabilecek bir dizi soru ve sorun üzerine odaklanmaktadır. Özellikle kadınları baskılayan, erkeğin ardında bırakan ve ev yaşamıyla özdeşleştiren rolleri tanımlamaya çalışmaktadırlar. Bu kuramsal ve eylemsel mücadelede de önemli bir aşamaya ulaştığını söyleyebilmek mümkündür. Ancak kabaca 2010'dan itibaren, bu mücadelenin toplum üzerinde yıkıcı ve sapkın sonuçlar yarattığı yönünde tepkilerle karşılaşmaya başladığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet çalışmalarına yönelik, toplumsal ve siyasal açıdan sorun tanımlamalarına artık daha sık rastlanmakta ve karşıtlık, çok daha açık ve yüksek tonla dile getirilmektedir. Başka bir deyişle, küresel sağın yükselişe geçmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet karşıtlığı belirginleşmekte ve bu karşıtlığın, bir ortaklık oluşmasına yaradığı ileri sürülen tezler arasında yer almaktadır. Toplumsal cinsiyete karşı son derece olumsuz bakış açısı ile karşılaşmakta ve âdeta siyasal iktidarların bu konuya

¹ Bu konuda bkz. Anthony Giddens, *Sosyoloji*, Yayın Hazırlayan Cemal Gözel, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2012.

dair önlemler alma yoluna gittiği gözlemlenmektedir. Örneğin Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde, toplumsal cinsiyet karşıtlığının her geçen gün ivme kazandığını söyleyebilmek mümkündür. Bu ülkelerde, toplumsal cinsiyet konularını önceleyen yüksek lisans programlarının kapatılması yoluna başvurulmakta ve toplumsal cinsiyet meselesinin, toplumsal alanın yapısal özelliklerine yönelerek ve bu özellikleri sorgulamaya açarak tehditkâr olmaya başladığı belirtilmektedir. Toplumsal kalıpların ve yargıların sorgulanması kabul edilmemekte ve özellikle muhafazakâr iktidarlar, bu tehdidin büyüklüğüne dikkat çekerek önlemler alma yoluna gitmektedir. Egemen liberal politikalara öncelik verilmesi, muhafazakâr siyasetin ailenin güçlendirilmesi gerektiği düşüncesine odaklanması, geleneksel olana dönüş çağrılarında bulunulması sürecinin başladığı ve günümüzde de bu sürecin devam ettiği görülmektedir. Bu çalışmada da toplumsal cinsiyet nedir sorusu üzerinden hareket edilmekte ve 2010'dan sonra başlayan toplumsal cinsiyet karşıtlığının nedenleri ve bu karşıtlığın hangi temel argümanlara sahip olduğu tartışılmaktadır. "Toplumsal cinsiyet ideolojisi" ile anlatılmak istenenin ne olduğu ve yıkıcı-sapkın eleştirisinin siyasal alanın inşasındaki rolü ele alınmaya çalışılmaktadır.

1. DERİN MEVZU: TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal cinsiyet denildiğinde, öncelikle cinsiyetin ne olduğu anlatılmaya çalışılmakta ve ikisi arasında oluşturulan farklılığın dayandığı unsurlar tanımlanmaktadır. Cinsiyet, biyolojik olanı tanımlamaya çalışırken; toplumsal cinsiyet ise bu biyolojik olana toplum tarafından yapılan belirlemelere odaklanmaktadır (Oakley, 1985). Çoğu zaman konunun derinliklerine indikçe, bu farklılığın nasıl kurgulandığı meselesi çatışmalı bir alan inşa edebilmekte ve siyasal konumlanmış, bu çatışmanın ortaya çıkışının temel nedenleri arasında yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet, farklı bir tartışma başlatmakta ve aslında birçok açıdan zihinlerin karışmasına neden olmaktadır. Zaman zaman yaşanan çatışma ve anlaşmazlıklar da aslında bu karışıklıkla bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyetin hangi temel meseleler üzerine odaklandığını ve kuramsal açıdan hangi tespit ve öngörülerde bulunarak bir alan açma uğraşısıyla geldiğinin açıklanması gerekmektedir. Biyolojik cinsiyetten farklı olarak bir açıklama amacı belirginleşmekte, toplumsal olarak inşa edilmiş iktidar ilişkilerinin kurulmasına kadar oldukça geniş bir perspektifte okuma yapma zorunluluğu yaratmaktadır. Bu nedenle böylesine kapsamlı bir konuyu anlayabilmek için de Simone de Beauvoir'e bakmak, Michel Foucault'u kaçırmamak ve tabii ki Judith Butler'a odaklanmak âdeti bir zorunluluk haline gelmektedir.² Özellikle Butler, çağdaş isimler arasında yer alması ve geliştirdiği queer kuramın feminist literatüre katkısı açısından başlı başına önemlidir. Gerçekten de Butler, toplumsal cinsiyet konusuna bambaşka bir perspektifle yaklaşmış ve bunu yaparken güçlü bir feminizm eleştirisi de yapmıştır. Toplumsal açıdan belirleyenleri ele almış, heteroseksist düzen ve bu düzenin iktidar ilişkileri üzerinde durmuş ve en önemlisi de özgürlük konusuna değinmiştir. Butler (2010, s. 19), "cinselliğin veya toplumsal cinsiyetin bir özgürlük deneyimi" olduğundan bahsetmekte ve bu özgürlük deneyimi olduğunu söylerken ne anlatmaya çalıştığını, "demek istediğim, hepimizin toplumsal cinsiyetimizi veya cinsiyetimizi seçtiğimiz değil" şeklinde açıklamaktadır. "...İçinde bulunduğumuz dil, kültür, tarih, içinde yer aldığımız toplumsal mücadeleler, psikolojik ve tarihsel güçler" in bizi şekillendirdiğini ileri sürmektedir (Butler, 2010, s. 19).

Tarih, kültür, dil, gelenek vb. şeklinde ifade edilebilecekler, daha önce de değinildiği üzere toplumsal cinsiyet konusu tartışılırken mutlaka üzerinde durulması gereken temel noktalar. Toplumsal cinsiyet rollerinden bahsederken genellikle cinsiyet eşitsizliğine değinilmekte ve bu temel sorun üzerinden hareket edilmektedir. Erkek egemenliği ve kadının ikincilliği konusu tartışılmakta ve cinsiyet rollerinin hem bu egemenlik hem de ikincillik üzerindeki doğrudan sonuçları incelenmektedir. İktidar ilişkilerinin nasıl kurulduğu ve bu ilişkilerin, cinsel kimliklerin "normal" ve "anormal" olarak sunulmasındaki rolü ele alınmaktadır. "Normal" olarak tanımlanan neye ya da kimse göre "normal"dir? "Normal" olmak için hangi özelliklere sahip olmak ya da hangi özelliklere sahip olmamak gerekmektedir? Bu noktada heteroseksizm, başlı başına bir "normallik" midir? Bu soruların yanıtlarını da sosyalleşme süreçlerinden, siyasal koşullardan, eğitim politikalarından ve konjonktürel dinamiklerden ayrı düşünerek verebilmek neredeyse mümkün değildir. Örneğin sosyalleşme süreci, başlı başına önemlidir. Aile de bu sürecin en etkili kurumu olmaktadır. Cinsiyet rollerine dair neredeyse hemen her şey öncelikle ailede öğretilmekte, toplumsal kodlar güçlü bir şekilde yine ailede aktarılmakta ve bireyin, bu rolleri benimsemesi için tüm ödül ve ceza mekanizmaları kullanılmaktadır. Öğretilen kurallara aykırı davranışların ortaya çıkması durumunda da hem cezalandırma yöntemi devreye girmekte hem de ev dışına çıktığında, bu aykırılığın kendisi için oluşturacağı sorunların neler olacağı bilgisi detaylı bir şekilde verilmektedir. Zira aykırılık meselesi, birçok açıdan toplumun kabul etmediği, yargıladığı ve dışarıda bırakmaya çalıştığı bir durumu imlemektedir. Cinsiyet rollerine uygunluk içerisinde bulunmama, toplumun hiç de istemediği bir şeydir; çünkü düzenin devamlılığı adına açık bir tehlike yaratılmaktadır. Bu tehlike de düzen kaygısı ile birlikte değerlendirildiğinde, gelişmesine ve güçlenmesine izin verilmeden durdurulması gerektiği yönünde bir algı oluşturmaktadır.

² Simone de Beauvoir, Kadın İkinci Cins I: Genç Kızlık Çağı, Çev. Bertan Onaran, 7. Baskı, Payel Yayınları, İstanbul, 1993; Michel Foucault, Cinselliğin Tarihi, Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2020; Judith Butler, Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi, Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2013.

Toplumsal refleksler de doğallık kazanmış tepkilerle birlikte aykırı olana yönelmektedir. Aslında bu refleksler, oldukça büyük bir sıradanlık içerisinde ilerleyerek aykırılığı ortadan kaldırmaya ya da bastırmaya çalışmaktadır. Sağ iktidarlar da toplumun bu eğilimini her defasında harekete geçirme noktasında hazırbulunmuşluk içerisinde olmaktadır. Toplumdaki geleneksel unsurlarla yapılan iş birliği, bu noktada işlevsel olmakta ve toplumun taleplerine yönelik adımlar atıldığı ekseninde gelişen yer yer popülizm kokan bir söylemden yararlanılmaktadır.

2.MUHAFAZAKÂR SİYASET, CİNSİYET ROLLERİ VE AİLE

Muhafazakâr ideoloji, toplumsal kurumların varlığını savunmakta ve bu kurumların gücünü korumasının önemi üzerinde durmaktadır.³ Bu kurumların başında da aile gelmektedir. Aile, toplumun en küçük birimi olarak ele alınmakta ve üyeleriyle birlikte yaşamasının devletin ve toplumun geleceği için zorunlu oluşuna değinilmektedir. Sosyalleşme sürecinin başlıca aktörü olarak savunulan aile, yeni neslin yetiştirildiği kurum olarak vazgeçilmez kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, muhafazakârlıkta aile, toplumun gelecekteki varlığının temel unsurlarından biri olarak önemsenmektedir. Ancak son dönemlerde ailenin, büyük önem taşıyan işlevlerini dahi yerine getirmekte zorlandığı ve ciddi risklerle karşı karşıya olduğu ileri sürülmektedir. Bahsi geçen riskler arasında en tehlikeli olanının da cinsel rollerin reddiyesi olduğu belirtilmektedir. Bu reddiyenin, oldukça radikal boyutlara ulaşmaya başladığı ve toplumda, evlilik oranlarının düşmesine neden olduğu öne sürülmektedir. Evlilik oranlarının düşmesi, dolayısıyla da ailenin yasal olarak kurulamaması anlamına gelmekte ve toplumsal açıdan bir düzensizlik ve karmaşa halinin ortaya çıkmaya başlaması tehdidinin belirginlik kazandığı ortaya konmaktadır. Geleneksel olana dönüş ya da geleneksel olanı yeniden diriltme çabasına rastlanmakta ve kurumların dizayn edilmesi sürecine geçildiği görülmektedir. Tabii ki aile, bu dizaynın ve geleneksel olanın canlandırılması açısından oldukça işlevsel olmaktadır. Ailenin sahip olduğu dinamizm ve yerine getirdiği görevler, toplumsal ve siyasal olanın inşası açısından anlamlı ve bir o kadar da kullanışlı sonuçlar yaratmaktadır. Normların dışında olan cinsel kimliklerin ve bedenlerin kabul edilmediği heteroseksist ailenin varlığı, özellikle üstlendiği üretim fonksiyonu açısından gelecekteki etkisi nedeniyle hemen her toplumsal yapının üzerine özenle eğildiği bir kurumdur. Ancak bu önem ve özen derecesi, dini inançların ve geleneksel olana dönüş taleplerinin farklılık gösterdiği durumlarda değişebilmektedir.

Müslüman ülkelerde toplumsal cinsiyet konusu, İslam'ın kadın-erkek ilişkilerini düzenleyen emir ve yasakları ele alınmadan incelenememektedir. Feminist ve antifeminist yaklaşımların önemli bir kısmı, İslam'ın rolü üzerinde durmakta ve İslam'ın kadın özgürlüğüne ne kadar olanak tanıdığını tartışmaktadır (Kandiyoti, 1997, s. 84). Deniz Kandiyoti'ye (1997, s. 84) göre, "bu tartışmalardaki yaklaşımlar, cinsiyetler arasında dinin emrettiği eşitsizliğin savunusu ile dini metinlerin ve ilk İslam tarihinin ilerlemeci yorumları arasında değişmektedir." Müslüman bir ülke olarak Türkiye'de de cinsiyet rollerine bakış, genellikle yaratılış özellikleriyle ilişkilendirilmekte ve dinsel bir açıklama olan "fitrat" vurgusu öne çıkmaktadır. Kadın ve erkeğin doğuştan sahip olduğu ileri sürülen yetilerle donatıldığı ve dolayısıyla da bu yetilerin doğrudan kabulünün önemi anlatılmaya çalışılmaktadır. Geleneksel kültürel dinamikler de kadın-erkek rollerinin doğuştan geldiği ileri sürülen karakterini önemsemekte ve toplumsal düzenin sağlanabilmesi açısından bu rollere uygun davranış kalıpları geliştirilmesi gerekliliği düşüncesi öne çıkmaktadır. Bu boyutuyla, toplumsal cinsiyet, hem bu rollerin sorgulanması hem de kadın özgürlüğü üzerine odaklanması nedeniyle gerek dinsel gerekse de kültürel unsurlar açısından tehditkâr bulunmaktadır. Bu tehdidin de öncelikle aile üzerinde yoğunlaştığı ve ailenin temel yapısını zedelediği belirtilmektedir. Nitekim siyasal kimliğini "muhafazakâr demokrasi" olarak tanımlayan AK Parti'nin, özellikle 2008'den itibaren aile politikalarını öncelendiği ve âdeta aileyi yeniden diriltmeye çalıştığı görülmektedir.⁴ Boşanmaların arttığı, evlilik yaşının oldukça ileri yaşlarda gerçekleşmeye başladığı ve ailelerin çocuk sayısının genellikle bir ile sınırlı kaldığı yeni durumlardan bahsedilmektedir. Bu nedenle de kabaca 2008'den bu yana aileyi korumaya yönelik sosyal politikalara ağırlık verilmekte ve kadını, eve çağırın ve annelik rolünü öncesini destekleyen bir politik duruş belirginlik kazanmaktadır. Feminist aktivist ve akademisyenlerin eleştirileri de tam da bu noktada yoğunlaşmakta ve politikaların özellikle kadın özgürlüklerini törpüleyen ve yer yer yok eden karakterde olduğu

³ Muhafazakâr kuramcılar, toplumu ve toplumsal kurumları bütünlük içerisinde değerlendirmişler; tecrübeye dayalı birikim, süreklilik ve gelecek tasavvurlarını toplum ve kurumları üzerinden inşa etmişlerdir. Edmund Burke, *Reflections on the Revolution in France*, Ed. J.C.D. Clark, Stanford, California, USA, Stanford University Press, 2001; Edmund Burke, "Gelenekselcilik", Der. John Kekes, Çev. Bilal Canatan, *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl 1, Sayı 3, Kış 2005; Philippe Beneton, *Muhafazakârlık*, Çev. Cüneyt Akalın, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991; Russell Kirk, "Süreklilik ve Değişim", *Muhafazakâr Düşünce*, Çev. Faruk Çakır, Sayı 4, 2005; Jerry Z. Muller, *Conservatism-An Anthology of Social and Political Thought from David Hume to the Present*, Princeton, Princeton University Press, 1997; Robert Nisbet, *Muhafazakârlık: Düş ve Gerçek*, Çev. M. Fatih Serenli ve Kudret Bülbül, Ankara, Kadim Yayıncılık, 2007.

⁴ Bu argümanın detaylı bir analizi için bkz. Emel Çokoğullar Bozaslan, *Muhafazakârlık ve AK Parti'nin Aile Politikaları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2018.

vurgulanmaktadır. Örneğin Türkiye'nin 20 Mart 2021'de İstanbul Sözleşmesi'nden⁵ çekilme kararının, doğrudan kadın hak ve özgürlüklerine odaklandığı belirtilmekte ve siyasal iktidar, bu karardan ötürü sert bir şekilde eleştirilmektedir. Siyasal iktidar açısından değerlendirildiğinde ise İstanbul Sözleşmesi, cinsiyetler üzerinde özgürleştirici etkilerde bulunarak "cinsel yönelim" ifadesine yer vermekte ve LGBT propagandası yapmaktadır. Bu tariflerin ve tanımların da ailenin dinamiklerine zarar verdiği noktasından hareket edilmekte ve aslında homoseksüelliğin, en büyük tehlikelerden biri olarak yaygınlık kazanması endişesinin yükseldiği gözlemlenmektedir.

Türkiye'de son dönemlerde toplumsal cinsiyet karşıtlığının belirginleştiğini söyleyebilmek mümkündür. Yukarıda değinilen aile politikalarına ağırlık verilerek ailenin güçlendirilmesi amacı, kadının anne olarak evdeki konumunun yüceltilmesi sonucunu da beraberinde getirmektedir. Cinsiyet eşitliği kaygısından ziyade zafiyet içerisinde olduğu düşünülen kadın ve aile bağının yeniden canlandırılması gayesi öne çıkmaktadır. Bu bakış açısı da politikalara yansımakta ve kurumlar, bu politikaların pratikteki seyrini belirlemektedir. "Toplumsal değerler" ve "ahlâki kriterler" ile ilgili geleneksel olana yapılan vurgunun belirgin olduğu bir söylemden yararlanılmaktadır. Bu değişim, AK Parti Hükümetleri'nin farklı dönemleri incelenerek kolaylıkla izlenebilmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve daha sonra çekilme kararının alınması, bu değişimin en tipik göstergesidir. Sevgi Uçan Çubukçu (2021) da bu değişime değinmektedir. Uçan Çubukçu (2021), Türkiye'de toplumsal cinsiyete bakışın son dönemlerde nasıl bir değişime uğradığından bahsetmekte ve 2015'te Akademide Kadın Çalışmaları ve Sorunları Komisyonunca hazırlanan ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından "Tutum Belgesi" adıyla üniversitelere gönderilen Yükseköğretim Kurumları Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi'nin sona ermesinin nedenine değinmektedir. YÖK'ün ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) "toplumsal cinsiyet kavramının Türkiye'nin, toplumsal değerleri ve kabulleriyle mütenasip" olmadığı gerekçesini öne sürmesi nedeniyle projenin sonlandırıldığını belirten Uçan Çubukçu (2021), bu kararın uygulamaya yansımalarının hemen izlenebildiğini dile getirmekte; üniversitelerde toplumsal cinsiyet eşitliği derslerinin kaldırıldığını, YÖK'ün müdahalesiyle kadın-aile ve annelik adlandırmalarının kullanılmaya başlandığını öne sürmektedir. Alev Özkazanç (2019) ise "saf İslami referanslı" söylemlerin yerini daha çok ulusal kültür, toplumsal yapı ve hatta beşerî uygarlığa yöneltilen tehditler üzerinden şekillenen bir anlatıya" bırakmaya başladığı gibi bir durumun ortaya çıktığını ve bunun yeni bir dinamik olabileceğini; yeni bir dinamik değilse de "2011'den itibaren süregelen eşitlik karşıtı iklimin geldiği yeni bir aşamada hareketin yeni bir aşığı ile farklı bir atılım yapması olarak" değerlendirilebileceğini belirtmektedir.⁶

3. TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITLIĞI, EGEMEN LİBERAL POLİTİKALAR VE "YENİ KÜRESEL SAĞ"

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, günümüzde artık çok daha görünür hale gelmekte ve ülkeler bazında yasaklamalar radikalleşmektedir.⁷ Genel olarak bu dönemde, tüm dünyada ne tür gelişmeler yaşanmakta diye bakıldığında ise yeni liberal ekonomik politikalarla karşılaşmaktadır. Bu politikaların yarattığı güvensizlik hissedilmekte, antidemokratik uygulamalar artmakta, muhafazakâr güçlerin ve "dışlayıcı siyaset"in güçlendiği görülmektedir (Ecevit, 2021). Özgürlük deneyimleri ve çabaları, geleneksel değerlere dönüş çağrıları ve dolayısıyla politikalarıyla törpülenmeye çalışılmaktadır. Aile, milli ve dini değerler merkeze alınmakta ve bu değerlerin kutsallığı üzerinden şekillenen bir politik dil kullanılmaktadır. Buradaki kilit kavram da "toplumsal cinsiyet ideolojisi"⁸ olmaktır; son derece muhafazakâr, aşırı sağcı, yabancı düşmanlığını körükleyen gruplar ve etno-milliyetçi gruplar temelinde gözlemlenen karşı çıkışlara rastlanmakta ve "yeni küresel sağ"ı birleştiren de "sembolik yapıtıcı olarak toplumsal cinsiyet" olmaktadır (Ecevit, 2021).

⁵ 11 Mayıs 2011'de Türkiye tarafından imzalanan İstanbul Sözleşmesi'nin tam adı, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'dir.

⁶ Ayrıca Özkazanç'ın bu konudaki daha detaylı analizleri için bkz. Alev Özkazanç, Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, otoriter popülizm ve Türkiye, Kaos GL Dergisi, 08.01.2019, Erişim adresi: <https://kaosgl.org/haber/toplumsal-cinsiyet-karsiti-hareketler-otoriter-populizm-ve-turkiye>; Avrupa'da ve Türkiye'de Yükselen Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler Üzerine Alev Özkazanç ile Söyleşi, Söyleşiyi Yapan Ayça Günaydın, Esra Aşan, İstanbul, Londra/ Temmuz, 2020, Erişim adresi: https://www.academia.edu/47870022/AVRUPADA_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_Y%C3%9CKSELEN_TOPLUMSAL_C%C4%B0NS%C4%B0YET_KAR%C5%9EIT_HAREKETLER_%C3%9CZER%C4%B0NE_ALEV_%C3%96ZKAZAN%C3%87_%C4%B0LE_S%C3%96YLE%C5%9E%C4%B0

⁷ Bu konuda bkz. Sonia Corrêa, David Paternotte & Roman Kuhar, The globalisation of anti-gender campaigns. International Politics and Society, 31.05.2018, Erişim adresi: <https://www.ips-journal.eu/topics/democracy-and-society/the-globalisation-of-anti-gender-campaigns-2761/>

⁸ "Toplumsal cinsiyet ideolojisi" kavramının ilk defa 1990'dan itibaren Vatikan tarafından kullanıldığını belirten Özkazanç (2022), bu nedenle de toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin, Vatikan tarafından başlatıldığını söyleyebilmenin mümkün olduğunu ifade etmektedir.

Daha önce de değinildiği üzere, küresel çapta yaşanan toplumsal cinsiyet karşıtlığına rastlanmakta ve siyasal iktidarların politikalarına da bu karşıtlığın oldukça açık bir şekilde yansdığı görülmektedir. “Toplumsal cinsiyet ideolojisi” olarak tanımlanan şeye yönelik bir karşıtlık öne çıkmakta ve bu ideolojinin, toplumların gelecekteki varlığını tehdit edecek taleplerle ve savunularla geldiği ileri sürülmektedir. Özkazanç’a (2022) göre, toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) hareketler deyince “toplumsal cinsiyet ideolojisi” (gender ideology) dedikleri şeye karşı çıkan “trans-nasyonel bir hareket” kastedilmektedir. 2010’dan sonra güç kazanmaya başlayan küresel bir “karşı hareket” söz konusudur ve bu örgütlenmeye “karşı hareket” denmesinin nedeni de küresel kadın hareketinin son elli yıllık mücadelesinin kazanımlarına karşı çıkma ekseninde hareket etmesidir (Özkazanç, 2022). Burada yalnızca kadın haklarına yönelik bir tepkiden değil; “kadın ve LGBTQ haklarını aile, modernite ve neoliberal küreselleşme konusundaki daha geniş endişelerle ilişkilendirmeye izin veren ‘toplumsal cinsiyet’ kavramına” bir odaklanmadan bahsetmek gerekmektedir ve bu yeni dalga “popülist kuvvet” şeklinde tanımlanan sosyo-politik analiz eşliğinde ele alınmaktadır (Korolczuk, 2021). Chantal Mouffe’a referansla “popülist kuvvet” kavramsallaştırması üzerinde duran Korolczuk (2021), Mouffe’un “popülist kuvvet” derken “yeni bir konjonktür”den bahsettiğini dile getirmekte ve neoliberal hegemonyanın sorgulandığı tespiti üzerinde durmaktadır. Butler’a (2021) göre, Almanya’da ve Doğu Avrupa’da toplumsal cinsiyetçilik, komünizm ve totaliterlikle denk tutulmakta, Polonya’da LGBT karşıtı bölgeler ilan edilmekte, kamusal alanda görünürlük suç kabul edilmekte ve Vatikan tarafından “şeytani, kuzey kaynaklı sömürgeci emperyalizm” açıklamalarıyla korku yaratılmaya çalışılmaktadır.

“Toplumsal cinsiyet ideolojisi” şeklinde tanımlanana yönelik her geçen güçlenen tepkisellik, ülkelerin sert denebilecek önlemler alma yoluna başvurmalarına da neden olmaktadır. Örneğin Macaristan, bu ülkelerden biridir ve çeşitli yasaklamaları uygulamaya koymuştur. Toplumsal cinsiyet çalışmaları programları bulunan üniversitelere yönelik akreditasyonları kaldırmış ve fonları kesmiştir. Macaristan Başbakanı Viktor Orban’ın sözcüsü, hükümetin bu müdahalelerdeki çıkış noktasının, “insanların ya erkek ya da kadın olarak doğması” gerçeği olduğunu belirtmiştir (Macaristan’da Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yasaklandı, Ekim 23, 2018). Orban’ın bu açıklamaları, başlı başına önemlidir ve aslında karşıtlığın ya da tepkiselliğin odak noktasını tanımlamaktadır. Peki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin özellikleri nelerdir ve temel olarak hangi başlıklar üzerinde durmaktadırlar? Bu sorunun yanıtının verilmesi, siyasal ve toplumsal koşulların anlaşılabilmesi ve küresel çapta yaşananların özgürlükler üzerinde ne tür etkilerde bulunma potansiyelinin keşfi açısından gereklidir. Örneğin Gizem Bilgin Ayaç ve Ayda Sezgin (2022), toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin ortak özelliklerini şu şekilde sıralamaktadırlar:

1. Sağ-muhafazakâr rejimlerin ahlâk, gelenekler, toplumsal ve dinî değerler vurgusu
2. Popülist-otoriter siyasetin aile birliği üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliğini kutuplaştırıcı bir politika alanı haline getirmesi
3. Cinsiyetçi işbölümü, bakım emeği ve güvencesizlik gibi konular ekseninde neoliberalizm ve patriyarkanın kesişim alanları
4. Demokrasi ve hukukun erozyonu sonucu daralan sivil toplum alanı

Prudence Nazeyrollas (2019) ise beş temel tema üzerinde durmaktadır:

- LGBT hakları: Bu hareketler özellikle aynı cinsiyetten insanların evlenmelerine, eşcinsel (homoparental) ailelerinin tanınmasına ve lezbiyen çiftlerin tüp bebek yöntemiyle çocuk sahibi olabilmesine karşı çıkarlar.
- Üreme hakları (gönüllü ve yasal kürtaj, doğum kontrolü, tüp bebek yöntemi vb.): Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin temeli büyük ölçüde kürtaj karşıtı hareketlere dayanır.
- Okullarda cinsellik eğitimleri: Okullardaki cinsellik eğitimlerine, ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet klişelerine karşı mücadeleye çocuğun masumiyeti adına karşı çıkılır.
- Üniversitelerdeki toplumsal cinsiyet çalışmaları: Bu hareketler nezdinde, bilimsel değil ideolojik oldukları gerekçesiyle toplumsal cinsiyet çalışmalarının itibarı yoktur. Cinsiyet kavramının toplumsal boyutu sadece biyolojik cinsiyete yer verilmesi amacıyla reddedilir.
- Demokrasi: Bu hareketlere göre ayrımcılık karşıtı yasalar kendi dini özgürlüklerini ve ifade özgürlüklerini engeller.

“Toplumsal cinsiyet ideolojisi” olarak tanımlanan ideolojiye karşıtlığın hangi temel noktalar üzerinde yoğunlaştığı ana hatlarıyla yukarıdaki gibi sıralanabilmektedir. Buradaki karşıtlık, aslında çok belirgin olarak LGBT üzerine yoğunlaşmaktadır. Zira LGBT hakları, heteroseksist düzenin normlarını ve ilkelerini tehdit eden bir tarzda ve duruşta gelmektedir. Dolayısıyla heteroseksist ailenin de doğrudan bu tehditten etkilendiği öne sürülmekte ve bu aile yapısının zarar görmesinin başlı başına bir yıkım olduğu mesajı sağ iktidarların politikalarına yansımaktadır. Dini endişeler de küresel sağın söylemleriyle örtüşecek şekilde dile getirilmekte ve genellikle “yıkıcı” ve “sapkın” olarak değerlendirilen “cinsel yönelim”lerin görünürlüğünün, artan tehditle birlikte kabul edilmeyeceği ortaya konmaktadır. Nitekim yasal düzenlemeler de bu tehdit algısıyla birlikte ilerlemekte ve geleneksel olana geri dönüş çağrısı çok daha gür bir tonla duyulmaktadır. Geleneksel olanın içerisinde ailenin önemsendiği, korunduğu bir anlayışın hakim olduğu ve cinsiyet rollerinin yerine getirdiği işlevlerin eşitsizlik ve ayrımcılık bağlamında değerlendirilmeyeceği belirtilmektedir.

4.SONUÇ

Toplumsal cinsiyet, küresel çapta farklı boyutlarıyla ele alınmaya başlanan ve popüleritesi, her açıdan artan konuların başında gelmektedir. Çalışmanın ilk başlığında değinildiği gibi, toplumsal cinsiyet, “derin mevzu” olarak karşımıza çıkmaktadır. Feminist literatürde kapsamlı olarak yer verilen ve kuramcılıyla birlikte feminizmin yol almasına muazzam katkı sunan toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyetin toplumsal olarak kurgulandığı savı üzerinden hareket etmekte ve bu kurgulamayı sorunsallaştırmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramsallaştırmasıyla cinsel tercihlerin ve cinsiyetlerin nasıl “normal” ve “anormal” şeklinde tanımlanarak özgürleşme pratiklerini olumsuz etkilediği üzerinde durulmakta, cinsiyet rolleri ve görevleri sorgulanmaktadır. Kadınların neden ev ve aile ile sorumlu bir yaşam döngüsü içerisine hapsedildiği sorusuna odaklanıldığı gibi; erkeklik kalıpları da eleştirilmektedir. Dolayısıyla aslında toplumsal olana dair bir eleştirelilik ortaya çıkmakta ve heteroseksist ailenin, “doğal” çıkarımları ele alınmaya çalışılmaktadır. Toplumun en küçük birimi olarak imlenen ailenin sorgulanarak eleştirilmesi, özellikle 2010’dan itibaren güç kazanmaya başlayan küresel sağ hareketler açısından tehditkâr bulunmakta ve küresel sağın da bu tehdidin ortadan kalkması adına önlemler alma yoluna başvurduğu görülmektedir. Patriarkal karşıtlıklar ve tehditler, son dönemlerde özellikle bazı Avrupa ülkelerinde çok daha belirgin bir şekilde tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet karşıtlığı da bu nispette politikalara yansımakta ve ailenin güçlendirilmesi gerektiği düşüncesi öne çıkmaktadır. Farklı cinsel tercihler sorgulanmakta, yasaklama ve kısıtlama yollarına başvurulmakta ve ailenin yeniden canlandırılmasını amaçlayan sosyal politikalara öncelik verilmektedir. Aile, buradaki en önemli toplumsal kurum olarak ele alınmakta ve cinsel kimlikler üzerinden aileyi oluşturan dinamiklere zarar verildiği ileri sürülmektedir.

Cinsel kimliklerin özgürce belirlenmiş tercihler üzerinden değerlendirilemeyeceği belirtilmekte ve bu tür bir değerlendirmenin toplumsal açıdan yaratmaya başladığı ve devam ederse yaratacağı tehlikenin büyüklüğü üzerinde durulmaktadır. “Toplumsal cinsiyet ideolojisi” olarak tanımlanana yönelik bir karşıtlık belirginleşmekte ve küresel ölçekli sağ iktidarların bu “ideoloji”ye karşı bir mücadele başlattıkları görülmektedir. Yaygınlık kazanmaya başladığını ileri sürdükleri ve son derece tehditkâr buldukları, “toplumsal cinsiyet ideolojisi”nin güçlenmesini önlemek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapma yoluna başvurmuşlardır. Bu karşıtlık, küresel sağın birlikte hareket etmeyi önemseyemediği bir ekseninde gelişmekte ve toplumsal cinsiyet konusu oldukça açık bir dille sorunsallaştırılmaktadır. Eşcinsellik, toplumsal bir tehlike olarak konumlandırılmakta ve özgürlük temelli talepler, bir meşrulaştırma çabası olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel kalıpların dışına yerleştirilen cinsel tercihlerin meşru zeminde ele alınmasının, toplumun varlığı açısından yaratacağı muhtemel problemler detaylı bir şekilde tanımlanmaktadır. Toplumsal düzen kaygıları, özellikle eşcinsel görünürlikle birlikte yükselmekte ve bu görünürlüğü, hak ve özgürlük bağlamında değerlendirilmesi “yeni küresel sağ”ın ortak itiraz noktasını oluşturmaktadır. Cinsiyet rollerine dair ortaya çıkan sorgulamalar, reddiyeler ve eylemler kabul edilmemekte ve nitekim de bahsedildiği üzere, bazı Avrupa ülkelerinde özellikle akademik çalışmaların yasaklanması ve kısıtlanması yoluna başvurulduğu görülmektedir. Cinsiyet ve cinsel kimlikler üzerinden yapılan sorun tanımlamaları, tehdit açıklamaları ve yasaklama stratejileri, nihai aşamada cinsiyetçiliği güçlendirmekte ve homofobik yaklaşım tarzlarının ya da algıların gelişmesine neden olmaktadır. Küresel iktidar ilişkilerinin cinsiyetçi ve homofobik siyasal alan inşasından yana olmaları, toplumsal dinamiklerin de kendisine yeni “öteki”ler belirlemesine neden olmaktadır. “Öteki”nin oldukça radikal öğeler eşliğinde tanımlanması, son kertede özgürlüklerin aşınması ve demokrasinin zaafa uğraması sonuçlarını yaratabilmektedir. Türkiye’de de toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna mesafeli duruş korunmaya devam edilmektedir. AK Parti iktidarının muhafazakâr ve İslami referansları, bu duruşu gerekli ve zorunlu kılmaktadır. Cinsiyet eşitliğinden ziyade cinsiyet adaleti söyleminin öne çıktığı görülmekte ve nitekim AK Parti’nin kadın örgütlenmeleri de adaletten yana bir söylemden yararlanmaktadır. Aile içinde de kadın ve erkek arasında adil bir ilişkinin geliştirilmesi önemsenmekte ve kadın, ailenin asli üyesi kabul edilmektedir. Cinsiyet rollerinin de yaratılıştan gelen özellikleri yansıttığı belirtilmektedir. Bu nedenle de örneğin, kadının yemek ve ev temizliği ile ilgilenmesinin, onun ikincilliğini ya da ezilmişliğini anlatmadığı ileri sürülmektedir. Aksine onun bu tür işlere olan yatkınlığını ve bu işlerde gösterdiği somut başarılarını ifade ettiği vurgulanmaktadır. Ailenin kurulabilmesi ve tabii ki varlığını sürdürebilmesi, kadın ve erkeğin bu rollerini ve bu rolleriyle ilişkili görevlerini yerine getirmesiyle doğrudan bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla günümüzde ailenin yapısal birtakım sorunlar yaşamasının temel nedenlerinden birinin de bu rollere yönelik itirazların gelişmesi olduğu dile getirilmektedir. Cinsiyetlerin ve cinsiyet rollerinin sorgulanmasının, ailenin önünde duran en büyük tehditlerden biri olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle de hem aileyi güçlendirecek önlemler alınmakta hem de toplumsal cinsiyet eşitliğini değil; aileyi ve anneliği önemseyerek kutsallaştıran politikalara öncelik verilmektedir. Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden taraf olmaktan vazgeçmesi de bu iki yönlü ilişki göz önünde bulundurulurken ele alınması gereken bir adımdır.

Son olarak, öncelikle Avrupa’da oldukça süratli bir şekilde ilerlediği görülen toplumsal cinsiyet karşıtlığı, hangi aşamaya ulaşacaktır ya da ne tür sonuçlar yaratacağı sorusu henüz tam anlamıyla yanıtlanamasa da yasaklamalar, engellemeler ve yok sayma yöntemlerinin yalnızca kamusal alanda görünürlükler üzerinde etkilerinin doğrudan izlenebileceğini söyleyebilmek mümkündür. Bu politikaların uzun vadeli sonuçlarının neler olacağını kestirebilmek zor görünmekteyse de hak ve özgürlüklerin kısıtlanması üzerinden ilerlemeye çalışmak, tarihsel deneyimlerin de çoğu kez gösterdiği gibi, “sorun” olarak tanımlananın farklı şekillerde yeniden canlanmasına neden olabilmektedir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazar çalışmanın tümünü tek başına gerçekleştirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Avrupa'da ve Türkiye'de Yükselen Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler Üzerine Alev Özkazanç ile Söyleşi. (2020). Söyleşi Yapan Ayça Günaydın, Esra Aşan, İstanbul, Londra/Temmuz, 2020, Erişim adresi: https://www.academia.edu/47870022/AVRUPADA_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_Y%C3%9CKSELEN_TOPLUMSAL_C%C4%B0NS%C4%B0YET_KAR%C5%9EITI_HAREKETLER_%C3%9CZER%C4%B0NE_ALEV_%C3%96ZKAZAN%C3%87_%C4%B0LE_S%C3%96YLE%C5%9E%C4%B0
- Beauvoir, de S. (1993). Kadın İkinci Cins I: Genç Kızlık Çağı. Çev. B. Onaran. 7. Baskı. İstanbul: Payel Yayınları.
- Beneton, P. (1991). Muhafazakârlık. Çev. C. Akalın. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgin Aytaç, G. ve Sezgin, A. (2022). Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketlere Kısa Bir Bakış: Macaristan, Polonya ve Türkiye Örnekleri. (Şubat 25, 2022). Erişim adresi: <https://birikimdergisi.com/guncel/10926/toplumsal-cinsiyet-karsiti-hareketlere-kisa-bir-bakis-macaristan-polonya-ve-turkiye-orneklere>
- Burke, E. (2001). Reflections on the Revolution in France. Ed. J.C.D. Clark. Stanford, California, USA: Stanford University Press.
- Burke, E. (2005). Gelenekselcilik. Der. J. Kekes. Çev. B. Canatan. Muhafazakâr Düşünce, Yıl 1, Sayı 3, Kış.
- Butler, J. (2010). Queer Yoldaşlığı ve Savaş Karşıtı Siyaset. Haz. A. Erol ve N. Öztop. Homofobi Kimin Meselesi- Anti-Homofobi Kitabı/2 Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Butler, J. (2013). Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi. Çev. B. Ertür. İstanbul: Metis Yayınları.
- Connell, R. W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. Çev. C. Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Corrêa, S. & Paternotte, D. & Kuhar, R. (2018). The globalisation of anti-gender campaigns. International Politics and Society, 31.05.2018. Erişim adresi: <https://www.ips-journal.eu/topics/democracy-and-society/the-globalisation-of-anti-gender-campaigns-2761/>
- Çokoğullar Bozaslan, E. (2018). Muhafazakârlık ve AK Parti'nin Aile Politikaları. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ecevit, Y. (2021). "Dünyada Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı ve Yükselen Küresel Kadın Hareketi." Sol Feminist Tartışmalar. 13 Mart 2021 (Mor Seminerler).
- Foucault, M. (2020). Cinselliğin Tarihi. Çev. H. Uğur Tanrıöver. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji. Yay. Haz. C. Gözel. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Kandiyoti, D. (1997). Cariyeler Bacılar Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler. Çev. A. Bora ve F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, F. Özbay. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kirk, R. (2005). Süreklilik ve Değişim. Çev. F. Çakır. Muhafazakâr Düşünce, Sayı 4, 2005.
- Korolczuk, E. (2021). Bir Salgın Biçimi Olarak Toplumsal Cinsiyet İdeolojisi: Kriz Zamanında Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Kampanyalar. Çev. P. Bektaş T. S. Sakarya, <http://www.bukak.boun.edu.tr/?p=1612>, Metnin İngilizce orijinali için bkz. Elżbieta Korolczuk, "Gender Ideology as Pandemic: Anti-gender Campaigns in a Time of Crisis", 29 Haziran 2020, 13 Şubat 2021 tarihinde erişilmiştir. <<https://blogs.newschool.edu/tcds/2020/06/29/gender-ideology-as-pandemic-anti-gender-campaigns-in-a-time-of-crisis/>>
- Macaristan'da Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yasaklandı. (Ekim 23, 2018). Erişim adresi: <https://m.bianet.org/kadin/toplumsal-cinsiyet/201954-macaristan-da-toplumsal-cinsiyet-calismalari-yasaklandi>
- Muller, J. Z. (1997). Conservatism-An Anthology of Social and Political Thought from David Hume to the Present. Princeton: Princeton University Press.
- Nazeyrollas, P. (2020). Avrupa'da Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler. Çev. E. Aşan, Prudence Nazeyrollas'ın kaleme aldığı bu yazı, 9 Ağustos 2019 tarihinde www.psynancy.com sitesinde yayınlanmıştır. Metnin orijinali için: <https://www.psynancy.com/post/mouvements-anti-genre-en-europe#1123>, Çevirisi için bkz. Feminisite, 06.08.2020, Erişim adresi: <http://feminisite.net/index.php/2020/08/avrupada-toplumsal-cinsiyet-karsiti-hareketler/>
- Neden 'toplumsal cinsiyet' fikri tüm dünyada tepkilere neden oluyor? Judith Butler'in 23 Ekim'de Guardian'da yayımlanan yazısını Bawer Mürmur [velvele.net](http://www.velvele.net) için Türkçeleştirdi. Ara başlıklar [bianet](https://m.bianet.org/bianet/print/252294-neden-toplumsal-cinsiyet-fikri-tum-dunyada-tepkilere-neden-oluyor), <https://m.bianet.org/bianet/print/252294-neden-toplumsal-cinsiyet-fikri-tum-dunyada-tepkilere-neden-oluyor>, Ekim 25, 2021.
- Nisbet, R. (2007). Muhafazakârlık: Düş ve Gerçek. Çev. M. F. Serenli ve K. Bülbül. Ankara: Kadim Yayıncılık.
- Oakley, A. (1985). Sex, Gender and Society. London: Temple Smith.
- Özkazanç, A. (2019). Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, otoriter popülizm ve Türkiye. (Ocak 01, 2019). Kaos GL Dergisi. Erişim adresi: <https://kaosgl.org/haber/toplumsal-cinsiyet-karsiti-hareketler-otoriter-populizm-ve-turkiye>
- Özkazanç, A. (2019). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karşıtlığının Dinamikleri. (Mart 12, 2019). Erişim adresi: <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/206353-toplumsal-cinsiyet-esitligi-karsitliginin-dinamikleri>
- Özkazanç, A. (2022). Otoriter Sağ Popülizmin Yükselişi ve Küresel Kadın Hareketi. (Nisan 09, 2022). Erişim adresi: https://kisadalga.net/yazar/otoriter-sag-populizmin-yukselisi-ve-kuresel-kadin-hareketi_27536
- Uçan Çubukçu, S. (2021). Üniversitelerde Toplumsal Cinsiyet Merkezleri. Feminist Bellek. Erişim adresi: <https://feministbellek.org/universitelerde-toplumsal-cinsiyet-merkezleri/>, Yayınlanma Tarihi: 04.10.2021.